

KS. MAREK JAGODZIŃSKI

PNEUMATOLOGICZNE WYMIARY KOMUNII WIERNYCH

PNEUMATOLOGICAL DIMENSIONS OF THE COMMUNION OF THE FAITHFUL

Abstract. The communion of the people of God is a community of people saved by Christ, regenerated and anointed with the Holy Spirit who unites them and preserves them in diversity. The communion of the faithful is realized in the pneumatohagic institutional structure of the Church. The Holy Spirit is the source of the communal wealth of gifts and charisms that serve the communal unity of Christians. The Holy Spirit is also the guarantor of the subjectivity of the Church and the individual faithful who make her up.

Keywords: Holy Spirit; communion; unity; diversity; charism.

W nawiązaniu do dokumentów ostatniego soboru komuniję ludu Bożego przedstawia się jako solidarną wspólnotę świętych (uświęconych), powszechne braterstwo wierzących, komunikacyjną jedność ludzi zaangażowanych w sprawę Jezusa Chrystusa, mających udział w aktywnym, podmiotowym byciu Kościoła. Do aktywnego udziału w budowaniu Kościoła zobowiązuje przyjęcie sakramentu bierzmowania, a ostatecznym źródłem godności i podmiotowego bycia wiernych jest namaszczenie: „Pan Jezus, «którego Ojciec uświęcił i posłał na świat» (J 10,36), czyni uczestnikiem namaszczenia Ducha Świętego, którym został pomazany (por. Mt 3,16; Łk 4,18; Dz 4,27;10.38), całe swoje Ciało Mistyczne; w Nim wszyscy wierni stają się świętym i królewskim kapłaństwem, składają Bogu duchowe ofiary przez Jezusa Chrystusa i głoszą wspaniałe dzieła Tego, który ich wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła” (DK 2). „Ochrzczeni bowiem poświęceni są przez

---

Ks. prof. dr hab. MAREK JAGODZIŃSKI – teolog dogmatyk, Katedra Teologii Prawosławnej, Sekcja Ekumeniczna, Instytut Nauk Teologicznych KUL; wykładowca WSD w Radomiu; adres do korespondencji: e-mail: ksemjot@tlen.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6957-1034>.

odrodzenie i namaszczenie Duchem Świętym, jako dom duchowy i święte kapłaństwo...” (KK 10). Ujawnia się w tym podstawa i potrzeba pneumatologicznej wykładni *communio fidelium* – wspólnoty ludzi namaszczonych Duchem Świętym, chrześcijan (*communio christianorum* – komunii namaszczonych). Jest ona ludem mesjańskim, ludem złożonym z osób namaszczonych w sakramencie chrztu Duchem Świętym (por. KK 10). On sprawia, że lud zrasta się w jedno (por. KK 9) i łączy wiernych rozproszonych po świecie (por. KK 13). Dokonuje tego przez pośrednictwo prowadzące do udziału wszystkich wiernych w kapłaństwie Chrystusowym (por. DK 2), strzegąc ich od błędu (por. KK 12) i uzdalniając „do podejmowania rozmaitych dzieł i funkcji mających na celu odnowę i dalszą pożyteczną rozbudowę Kościoła” (tamże)¹.

Ponieważ nie ma w literaturze teologicznej zbyt wielu prób całościowego opracowania zaproponowanego tematu, artykuł przedstawi najpierw pneumatologiczne wymiary jedności i różnorodności w komunii wiernych oraz Ducha Świętego jako ich źródło i podstawę, a potem pneumatologiczną strukturę instytucjonalną Kościoła jako miejsca realizowania się komunii wiernych. Następnie ukaże komunijne bogactwo darów Ducha Świętego w wierzących, pneumatologiczne wymiary komunijnej jedności chrześcijan i w końcu pneumatologiczne akcenty podmiotowości Kościoła oraz tworzących go poszczególnych wiernych.

1. PNEUMATOLOGICZNE WYMIARY JEDNOŚCI I RÓŻNORODNOŚCI W KOMUNII WIERNYCH

Miłość, pochodząca z Ducha Świętego, jest gwarancją utrzymania jedności przy jednoczesnym zachowaniu różnorodności. Ani uniformizm, ani umasowienie wspólnoty kościelnej, ani indywidualizm jako „wysubtelniona forma kultury egoizmu” nie pochodzą od Niego. Konieczne jest tu zachowanie rozsądku i precyzji teologicznej, aby charyzmat miłości Kościoła nie niwelował struktur podtrzymujących jego jedność. „Nie istnieje miernik, którym można by było zbadać, na ile jedność w Kościele zawdzięczamy jednolitym strukturom i centralizacji władzy, a na ile Duch Święty posługuje się również tymi strukturami, które – jak wiemy z historii – zostały wykreowane przez ludzi świętych i światłych, obdarzonych charyzmatami rządzenia i przewodzenia. Jedynie jednostronna ocena istniejących struktur jako pozbawionych

---

¹ Por. Andrzej Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem. Pneumatologiczna interpretacja Kościoła jako komunii w posoborowej teologii niemieckiej* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003), 206-209.

motywu miłości, a hołdowanie subiektywizmowi, prowadzącemu do rozprężenia byłoby błędem. Tak zwani «entuzjaści», nie uznający pośrednictwa Kościoła, zazwyczaj stawali się zarzewiem podziałów i absolutyzacji swoich przekonań jako natchnionych². Przeszłość uczy, że jedność oparta wyłącznie na przymusie prawnym powoduje negatywne skutki w Kościele, a brak do wartościowania charyzmatów i talentów wynika z braku miłości do Ducha Świętego – hojnego Dawcy darów. Natomiast dbałość o czystość doktryny, jednorodność nauczania i zachęta do posłuszeństwa w imię rozwoju królestwa Bożego owocowały zawsze duchowym ożywieniem. Miłość do Boga, Kościoła i ludzi umożliwia Duchowi Świętemu skuteczne działanie oraz ożywanie struktur eklezjalnych³.

Kościół jest żywym organizmem złożonym z żywych osób zjednoczonych w miłości z ich Głową. Miłość do Ducha Świętego powinna jednak wyprzedzać miłość do ludzi, by Duch Święty mógł ją kształtować. Gdy brakuje miłości, charyzmaty są marnowane, a osoba obdarzona charyzmatami – ale działająca na niekorzyść jedności – sprzeniewierza się woli Dawcy, który udziela darów dla budowania Kościoła.

2. DUCH ŚWIĘTY JAKO ŹRÓDŁO I PODSTAWA KOMUNII WIERNYCH

Źródłem i podstawą jedności wiernych jest ten sam Duch przebywający w Chrystusie i w chrześcijanach. *Lumen gentium* mówi o Duchu udzielonym przez Chrystusa, jednym i tym samym w Głowie i członkach, który ożywia, jednoczy i porusza całe Ciało. W związku ze swoją pneumatologiczno-eklezjologiczną formułą jednej Osoby (Ducha Świętego) w wielu osobach (w Chrystusie i chrześcijanach) Heribert Mühlen przywołuje wypowiedź św. Pawła: „Wszystko zaś sprawia jeden i ten sam Duch, udzielając każdemu tak, jak chce” (1 Kor 12,11)⁴. W interpretacji swojej tezy nawiązuje do biblijno-patrystycznej idei namaszczenia: Jezus, namaszczony Duchem Świętym w chwili Wcielenia, w wydarzeniach wielkanocnych przekazuje swego Ducha, który z kolei udziela sam siebie. Namaszczenie, dokonane w dniu

² Krzysztof Guzowski, *Duch Dialogujący. To dialegomenon Pneuma. Zarys pneumatologii dialogalnej* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016), 225.

³ Tamże, 224-226.

⁴ Por. Heribert Mühlen, *Una Mystica Persona. Die Kirche als das Mysterium der heilsgeschichtlichen Identität des Heiligen Geistes in Christus und den Christen: eine Person in vielen Personen* (München-Paderborn-Wien: Herder Verlag, 1968³, 433. A. Czaja zaznacza, że dokument soborowy nie przytacza tego tekstu.

Pięćdziesiątnicy, ciągle realizuje się w historii – aż do powtórnego przyjścia Chrystusa. Dlatego też można mówić o Kościele jako kontynuacji namaszczenia i przedłużeniu Pięćdziesiątnicy. W czasie chrztu ludzie otrzymują udział w namaszczeniu i kształtują wspólnotę namaszczonych Duchem Świętym – mających udział w Chrystusowej pełni Ducha czy też w Chrystusowym doświadczeniu Ducha. Udział ten oznacza wspólnotę ludzi usynowionych w Chrystusie, obdarowanych Chrystusową łaską Głowy oraz usposobionych do realizacji Jego posłannictwa za sprawą obecności w nich Ducha Świętego. Tożsamość Ducha Świętego we wszystkich (w historycznym Jezusie jako uwielbionym Panu i w członkach Jego Ciała) – mimo ich zróżnicowania i różnorodnego obdarowania – „rozszerza” Chrystusa do „wielkiego ja” Kościoła, stanowi podstawę jedności (także jedności charyzmatów) oraz powszechnej równości i braterstwa⁵.

Mühlen zauważa, że Duch Chrystusa inaczej wiąże nas z Chrystusem niż Chrystusa z nami. Chrystus, jako Głowa eklezjalnej społeczności, „rozszerzając się” w swoje Ciało odnosi się do nas osobowo przez posłanie swego Ducha. Hipostatyczna funkcja Ducha Świętego ujawnia w tym wypadku swój charakter „wychodzący”, ponieważ obecny apriorycznie jako Pełnia w Chrystusie „wychodzi” z Głowy i staje się udziałem wszystkich członków Ciała. Natomiast w realizacji Kościoła jako Oblubienicy Chrystusa ten sam Duch stawia nas naprzeciw Chrystusa w relacji oblubieńczej – Jego zbawcze pośrednictwo wykazuje tym razem rys przeciwny, gdyż, łącząc wiele osób we wspólnotę „My”, stawia ją naprzeciw Chrystusa – Oblubieńca. Duch zespała chrześcijan z Chrystusem i między sobą dlatego, że jest „skarbnicą wszelkiej łaski” i poza Nim nie można jej otrzymać. W ten sposób Duch Święty urzeczywistnia komuniję wiernych jako ten sam w nich wszystkich oraz jako jeden i ten sam Dawca ich obdarowania⁶.

3. PNEUMATOHAGIJNA STRUKTURA INSTYTUCJONALNA KOŚCIOŁA

Element pneumatohagijny należy do instytucjonalnej struktury Kościoła, ponieważ w chrzcie wszyscy jego członkowie zostają szczególnie obdarowani Duchem Świętym – otrzymują Jego namaszczenie (por. 1 J 2,20.27), które urzeczywistnia podstawową i niezniszczalną równość wszystkich członków

---

⁵ Por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 209-211.

⁶ Por. tamże, 211.

Kościół (KK 32; KPK 208)⁷. Chodzi tu nie tylko o identyczność Ducha, ale także o specyfikę Jego osobowego bytu jako uosobienia Boskiej komunii i miłości. Kościół stanowi bowiem braterską wspólnotę nowego ludu Bożego, która urzeczywistnia się w eucharystycznym związku miłości, a więc w spożywaniu Ciała Pańskiego i wiąże się ściśle z potęgą działania Ducha Świętego. Kościół skupia w sobie tych, którzy mają udział w Duchu, ta wspólnota jest miejscem wspólnego doświadczenia tego Ducha działającego w świecie i będącego koniecznym warunkiem zaistnienia tej wspólnoty. Wiąże się to z paradoksalną osobowością Ducha Świętego, z Jego byciem komunią i samą miłością. Mocą wewnętrznego dynamizmu swego bycia na sposób komunii Duch Święty umożliwia i pośredniczy w komunikacji i komunii między wierzącymi. W Nim nie da się żyć poza dialogiem i komunią, a co więcej – trwanie w Nim wyklucza bycie tylko dla siebie. Ponieważ Duch Święty jest obecny i działa na sposób miłości jednoczącej, wspólnota wiernych realizuje w Nim swoje bycie „dla” – trwanie w proegzystencji i jedności dla świata⁸. Właśnie dlatego, że Duch Święty jest dany Kościołowi, braterstwo wierzących w Chrystusa stanowi podstawową strukturę Kościoła. Jezus Chrystus jest zasadą i fundamentem tego braterstwa, natomiast urzeczywistnia się ono w Duchu. Walter Kasper akcentuje komunijny charakter osobowości Ducha, „który jest miłością Boga w Osobie i wieczną wspólnotą Ojca i Syna, jest także zasadą i źródłem jedności Kościoła w wierze i miłości”⁹.

Napełnienie Duchem Świętym całego Kościoła i każdego wiernego konkretyzuje się według KK 12 w dwójaki sposób: Duch Święty sprawia „zmysł wiary” (*sensus fidelium*) i udziela charyzmatów. On jest zasadą jedności *communio fidelium* na płaszczyźnie diachronicznej (rozwoju tradycji i strzeżenia prawdziwości wiary) i na płaszczyźnie synchronicznej (rozdawnictwa darów i spoistości wiary). Według KK 25 „z powodu działania jednego i tego samego Ducha Świętego [...] cała trzoda Chrystusowa utrzymuje się

⁷ Por. Wolfgang Beinert, „Der Heilige Geist und die Strukturen, Die Spannung von Amt und Charisma in der Kirche”, w: *Wo der Geist des Herrn wirkt, da ist Freiheit*, red. Günter Koch, Josef Pretscher (Würzburg: Echter Verlag, 1997), 115; Medard Kehl, *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie* (Würzburg: Echter Verlag 1994³), 106n; Theodor Schneider, „Die dogmatische Begründung der Ekklesiologie nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil”, w: *Kirche. Ursprung und Gegenwart*, red. H. Althaus (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 1984), 90.

⁸ Por. Joseph Ratzinger, „Der Heilige Geist als Communio. Zum Verhältnis von Pneumatologie und Spiritualität bei Augustinus”, w: *Erfahrung und Theologie des Heiligen Geistes*, red. Claus Heitmann, Heribert Mühlen (Hamburg–München: Kösel Verlag, 1974) 225n, 232n.

⁹ Walter Kasper, „Der Geist macht lebendig”. *Theologische Meditationen über den Heiligen Geist* (Freiburg: Informationszentrum Berufe der Kirche, 1982), 15. Por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 212n.

w jedności wiary i czyni w niej postępy”. Tekst ten wyrasta z doktryny o namaszczeniu wiernych pełnią Ducha i w zamieszkiwaniu Go w nich wszystkich dostrzega ostateczne źródło ich zgodności w wierze¹⁰. Według wizji Kościoła, jako komunikacyjnej jedności ludzi wierzących, zgoda w wierze urzeczywistnia się w gwarantowanej przez Ducha Świętego dialektyce uprzednio dawanej i stale rozwijającej się społecznej przestrzeni wiary. Zgoda ta musi przy tym wyrastać z dojrzewającego w dialogu wolnego porozumienia wszystkich, które jednoznacznie pozwala odnieść się do prawdy Bożej objawionej w Jezusie Chrystusie. Zgoda ta nie jest przy tym owocem ludzkiej woli osiągnięcia komunikacyjnego konsensu, lecz wynika z gotowości otwarcia się na podarowaną przez Boga zdolność komunikowania się, wyrasta z przyjęcia Bożego daru wyzwającego do komunikacji. W tym ujawnia się jednocząca moc Ducha Świętego, który całemu ludowi Bożemu pozwala mieć udział w profetycznym urzędzie Jezusa Chrystusa i strzeże jego fundamentalnej tożsamości wiary¹¹.

Duch Święty pomaga Kościołowi utożsamiać się nieustannie z pierwotnym orędem Ewangelii i specyfiką wspólnoty Jezusa Chrystusa, a posługuje się przy tym zwłaszcza zinstytucjonalizowanymi strukturami Kościoła. Tak było już od jego początku. Mimo pojawiania się tendencji entuzjastycznych i gnostyckich, pierwotna gmina chrześcijańska utrzymywała, że Duch Święty jest Duchem historycznego i ukrzyżowanego Jezusa z Nazaretu. Dlatego Duch nie uwalnia wierzących od historii, lecz wyzwala, wprowadzając ludzi na drogę ukrzyżowanej miłości Jezusa. Odnajdywanie chrześcijańskiej tożsamości dokonuje się od samego początku dzięki instytucjonalnym strukturom Kościoła w stale zmieniających się uwarunkowaniach ludzkiej historii. Utożsamiająca moc Ducha Świętego ujawnia się właśnie w tym, że Kościół bez lęku wchodzi z orędziem zbawienia w ciągle nowe sytuacje historyczne i w tym procesie odnajduje za każdym razem tożsamość swojej wspólnej wiary¹².

Bez Ducha Świętego zagrażałoby nam ciągle niebezpieczeństwo kształtowania obrazu Boga na swoje podobieństwo. Wbrew temu Duch realizuje *communio fidelium* jako zasadę wspólnej wiary: inicjuje naszą odpowiedź na wezwanie Boga, pozwala doświadczyć Jego miłości i radować się nią, a jednocześnie uobecnia i przekazuje istotę wiary¹³. Tożsamość wiary Kościoła

¹⁰ Por. tamże, 213n.

¹¹ Por. Kehl, *Die Kirche*, 148-159.

¹² Por. Medard Kehl, „Kirche als Institution”, w: *Handbuch der Fundamentaltheologie*, t. 3. *Traktat Kirche*, red. Walter Kern, Hermann Josep Pottmeyer, Max Seckler (Freiburg–Basel–Wien: Herder Verlag, 1986), 191n.

¹³ Por. Kasper, „*Der Geist macht lebendig*”, 11n, 42.

jest dynamiczna, a Duch Święty pełni funkcję krytyczną w procesie jej urzeczywistniania dzięki znakom czasu i ich poprawnemu interpretowaniu¹⁴. On jest podmiotem odnowy eklezjalnej i mocą Ewangelii utrzymuje Kościół w ciągłej młodości, pozwala żyć i działać jego członkom¹⁵.

4. KOMUNIJNE BOGACTWO DARÓW DUCHA ŚWIĘTEGO W WIERZĄCYCH

Duch Święty jednoczy komuniję wiernych także przez urzeczywistnianie wielości i komplementarności, obdarowując wiernych bogactwem swoich darów, „udzielając każdemu, jak chce” (1 Kor 12,11) – zwłaszcza charyzmatów czyniących ludzi „zdatnymi i gotowymi do podejmowania rozmaitych dzieł lub funkcji mających na celu odnowę i dalszą pożyteczną rozbudowę Kościoła” (KK 12). Charyzmaty wraz ze słowem Bożym, sakramentami i urzędem kościelnym kształtują nierozzerwalną całość. Charyzmaty to szczególne dary Ducha Świętego, których udziela konkretnym osobom dla pożytku wszystkich, a jednocześnie On sam się przez nie objawia i uobecnia. Ich wielość nie zagraża jedności *communio fidelium* – i to nie tylko z racji pochodzenia z jednego źródła. Ich przeznaczenie jest bowiem wspólnototwórcze, a różnorodność, która wyraża bogactwo Ducha, oznacza też dla wspólnoty komplementarność darów rozwijających i ubogacających jedność wiernych. Służą one dobru wspólnoty i są tak dane, by mogli z nich korzystać wszyscy¹⁶.

Bezpośredniość doświadczenia Ducha Świętego i Jego darów nie daje jednak wierzącym podstawy do tworzenia odrębnego Kościoła czy nawet uważania się za taki w odróżnieniu od Kościołów już istniejących. Stwierdzenie to odnosi się również do ruchu odnowy charyzmatycznej. Należący do niego uważają po prostu, że Kościół jest tam, gdzie jest przeżycie obecności Ducha Świętego, że jedność chrześcijan może urzeczywistniać się bez jedności Kościołów, jakby na innej płaszczyźnie. Jedność duchowa oddzielona zostaje w ten sposób od jedności widzialnej, wskutek czego wymiar pneumatologiczny zyskuje pewną autonomię kosztem wymiaru chrystologicznego. Kościół staje się raczej faktem duchowej interioryzacji i bezpośredniego doświadczenia Ducha. Kryje się w tym ryzyko zredukowania Kościoła

¹⁴ Por. Michael Figura, „Duch Święty a Kościół”, *Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny* 18(1998), 2: 94.

¹⁵ Por. Alexandre Ganoczy, „Kirche im Prozeß der pneumatischen Erneuerung”, w: *Glaube im Prozeß. Christsein nach dem II Vaticanum*, red. E. Klinger, K. Wittstadt (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 1984), 198n.

¹⁶ Por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 216n.

do indywidualnego przeżycia – przez nawet sporą liczbę osób – ale bez liczenia się z wymogami teologii ludu Bożego jako całości. Jest w tym co prawda coś z rzeczywistej jedności, osiągniętej niezależnie od podziałów konfesyjnych czy raczej ponad nimi i może ona mieć duże znaczenie dla ponownego zjednoczenia chrześcijan. Dlatego nie wolno lekceważyć interioryzacji i bezpośredniego przeżycia rzeczywistości duchowej, w związku z czym ruch charyzmatyczny ma szansę przyczynić się do odnalezienia właściwej równowagi, powinien stać się zaczynem odrodzenia oraz prowadzić do wzajemnego zbliżenia i pojednania. Charyzmatyczna świadomość różnorodnych darów Ducha Świętego (zob. Rz 12,6; 1 Kor 12,4-11.28-31) powinna sprzyjać wzajemnemu ubogacaniu się na drodze żywej wymiany wartości duchowych. Wymagać to musi wprawdzie często oczyszczenia własnego sposobu rozumienia i przeżywania charyzmatów, ale świadomość obecności Ducha Świętego jest jednym z czynników, które mogą przekształcić oblicze całego Kościoła¹⁷.

Boży Duch chce się udzielać i przez swoje dary zespala wszystkich w „Ciało Chrystusa”, w komunii, w której indywidualne obdarowanie służy pożytkowi wszystkich. Duch, który jest w Kościele źródłem zróżnicowania i wielości, objawia się w różnorodności charyzmatów, w których na różne sposoby można przeżywać pełnię bycia danego przez Ducha dla budowy wspólnoty. Integrująca moc Ducha Świętego ujawnia się we wzajemnym otwarciu na siebie członków Mistycznego Ciała, gdy strzeże On osobowego zróżnicowania między Chrystusem a chrześcijanami oraz między poszczególnymi chrześcijanami, a także nadaje temu zróżnicowaniu odpowiedni profil. Dzięki takiej integracji Kościół utrzymuje swój specyficzny charakter systemu otwartego – swoją jedność osiąga nie dzięki perfekcyjnej organizacji czy integralizmowi, lecz dlatego, że jako dar Ducha Świętego pozwala nieustannie się obdarzać¹⁸.

Przez rozdawnictwo charyzmatów Duch Święty urzeczywistnia komunii wzajemnego dopełniania się wiernych – będąc równocześnie zasadą wielości i zespolenia. On nie jest zasadą anarchicznej bezkształtności, lecz twórczej mocy Boga. Jego dziełem jest jedność, która urzeczywistnia się nie przez zniesienie wielości, lecz jako zgromadzenie wielości w obejmującej wszystko komunii. Właśnie w dniu Zielonych Świąt ukazało się zjednoczenie ludów w powszechnej wierze, w Kościele mówiącym wszystkimi językami, rozumiejącym i ogarniającym w miłości wszystkie języki i przewyciężającym rozproszenie wieży Babel (DM 4). Duch Święty jest zasadą wielości synchronicznej i diachronicznej, zasadą ciągłej odnowy pobudzającej Kościół do

¹⁷ Por. Wacław Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2 (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1987), 98n.

¹⁸ Por. Kehl, „Kirche als Institution”, 194.

znajdywania nowych form i kroczenia nowymi drogami. Przez Niego „żywy głos Ewangelii rozbrzmiewa w Kościele, a przez Kościół w świecie” (KO 8)¹⁹.

5. PNEUMATOLOGICZNE WYMIARY KOMUNIJNEJ JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN

Wspólnota wiernych trwa bezpiecznie przez wieki w Chrystusowej prawdzie dzięki hermeneutycznej funkcji Ducha Świętego oraz Jego szczególnej wolności – On „wieje, kędy chce”. On jest zasadą jedności kościelnej komunii, wielości, zróżnicowania i nowości, a także zasadą katolickości Kościoła. Jedność realizowana przez Ducha Świętego nie usuwa własnej wartości jednostek, gdyż nie chodzi tu o jedność pozbawioną wszelkich różnic, lecz o dobrowolną odpowiedź człowieka na dzieło Jezusa Chrystusa. Takie jednoczące działanie chroni także Kościół przed skostnieniem historycznym lub instytucjonalnym. Przez upowszechnianie wydarzenia Chrystusa, Duch Święty czyni i zachowuje Kościół katolickim, a katolickość ta służy Mu także do objawiania pełni łaski, bogactw i darów Chrystusa. Tego typu działanie Ducha jest niezbędne dla egzystencji chrześcijanina i całego Kościoła: On jest zasadą zespolenia – a równocześnie rodzi wielość, jest dla wszystkich zasadą różnorodnych zdolności i powołań – równocześnie źródłem bezpośrednich relacji do Boga. Doskonały chrześcijanin to jednak nie sklonowany Chrystus – Duch Święty zapobiega takiemu „klonowaniu” i tworzy jedność w wielości form i uzdolnień²⁰.

Wielorakość, powodowana przez Ducha Chrystusowego, nie prowadzi do podziałów czy rozdwojenia, lecz kształtuje jeden żywy organizm Ciała Chrystusa. Podział Kościoła na wyznania jest następstwem grzechu, ale Duch Święty wszędzie może powodować pojawienie się rzeczywistości zbawczych, w Nim urzeczywistnia się ponadwyznaniowa jedność wszystkich wiernych. Będąc wspólnotą tych, którzy „mają Ducha Chrystusowego” (KK 14), Kościół jawi się jako instytucja, sakrament i miejsce szczególnego działania tego Ducha, który pragnie i sprawia (podtrzymuje) jedność nawet w zewnętrznie podzielonych Kościołach. Jego działanie stanowi źródło dynamiki

¹⁹ Por. Hermann Josef Pottmeyer, „Der eine Geist als Prinzip der Einheit der Kirche in Vielfalt. Auswege aus einer christomonischen Ekklesiologie”, *Pastoral-theologische Informationen* 5(1985), 270n, 278.

²⁰ Por. Gisbert Greshake, *Wierzę w Boga Trójjedynego. Klucz do zrozumienia Trójcy Świętej* (Kraków: Wydawnictwo „Znak”, 2001), 80n; Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 219n.

skłaniającej chrześcijan ku widzialnej jedności²¹. Jan Paweł II wskazywał w encyklice *Ut unum sint*, że Duch urzeczywistnia braterstwo i komunie wiernych także z wiernymi Kościołów i Wspólnot, które nie są w pełnej jedności z Kościołem katolickim (por. nr 42). Można więc mówić o powszechnej obecności i jedności „świętych” ponad granicami wyznaniowymi jako o następstwie transcendentnego działania uświęcającej mocy Ducha Świętego: „Tam, gdzie istnieje szczerą wolą pójścia za Chrystusem, Duch sprawia często, że Jego łaska rozlewa się innymi niż zwykle drogami” (nr 84). On tworzy wewnętrzną, duchową przestrzeń urzeczywistniania się świętości ponad podziałami, jako „sumienie jedności” Kościoła czyni z chrześcijan wspólnotę wiary i życia – braterską komunie²².

6. PNEUMATOLOGICZNE ASPEKTY PODMIOTOWOŚCI KOŚCIOŁA I POSZCZEGÓLNYCH WIERNYCH

Duch Święty zamieszkuje w wiernych i udoskonala ich osobowość: przyznaje każdemu taką samą godność i zobowiązuje wszystkich do wspólnego posłannictwa. Dlatego wszyscy chrześcijanie – obdarowani tym samym Duchem – są „duchownymi”. On kształtuje komunie wolności, równości i braterstwa w wierze i namaszczeniu przez Niego (specyfika urzędu kościelnego polega jedynie na wyjątkowości posługi pasterza). Wszyscy są wezwani do uczestnictwa w życiu, liturgii i posłannictwie tej komunii ożywianej przez Ducha Świętego. On jest źródłem jedności urzeczywistniającej się w komunikacyjnym procesie przyjmowania i przekazywania²³. Pneumatologicznie interpretując podmiotowość Kościoła i wszystkich wiernych, Medard Kehl uważa, że powielkanocna geneza instytucjonalizacji Kościoła ukazuje, iż zgromadzenie „prawdziwego” Izraela wiąże się z pentekostalnym doświad-

---

²¹ Por. Ulrich Willers, „Kościół jako instytucja Ducha Świętego. Tajemnica, którą żyjemy”, *Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny* 9(1989), 2: 27-43. „Oczywiście, nietrudno zauważyć, że opinia Willersa stanowi odzwierciedlenie soborowej interpretacji podstaw, czy powodów powszechnego związania wszystkich chrześcijan (por. KK 15). Pottmeyer odnosi się do soborowych tekstów wprost i w swoim komentarzu wyjaśnia: «Duch jest zasadą, która wiąże wielość podzielonych chrześcijan. Powstaje pośród nich nawet ‘prawdziwa jakaś więź w Duchu Świętym, albowiem On przez swe łaski i dary wśród nich także działa swą uświęcającą mocą’ (KK 15)». Ci, którzy Go «posiadają» urzeczywistniają wspólnotę, która uprzedza instytucjonalne zjednoczenie Kościołów, jak ujawnia się to w niektórych charyzmatycznych grupach, wspólnotach zakonnych czy w Taizé” (Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 221).

²² Por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 221n.

²³ Por. tamże, 222-224.

zeniem uczniów – Bóg wylewa na nich Ducha Chrystusa i za Jego sprawą konstituuje się Kościół jako wspólnota w wierze. Duch Święty, jako uprzedni Dar, jest umożliwiającą zasadą tej kościelnej komunii – jej zacy-nem nie są społecznie zobiektywizowane oznaki wiary. Przekazywany przez Ducha Świętego udział w miłości Ojca i Syna tak od początku jednoczy obdarowanych, że dzięki temu może powstać Kościół w swej relatywnej samodzielności wobec jednostki. Duch Święty nie niszczy jednak podmiotowości jednostki, lecz strzeże tej podmiotowości i ją gwarantuje. Jego „wyzwalająca” moc uwalnia od przymusu i uzdalnia do odpowiedzialności – nie tylko do bycia przedmiotem troski duszpasterskiej, lecz także do aktywnego udziału we wszelkich formach życia Kościoła²⁴.

Nowsze ujęcia pneumatologicznej interpretacji podmiotowości Kościoła i w Kościele wskazują na Ducha Świętego jako Ożywiciela *communio fidelium* w znaczeniu zasady jedności podmiotowego bycia „całego Chrystusa” oraz w znaczeniu zasady jedności, zróżnicowania i wolności wspólnoty podmiotów²⁵. Według Mirosława Vofa społeczny wymiar zbawienia można wyjaśnić tylko pneumatologicznie. Zmartwychwstały Chrystus żyje w chrześcijanach przez Ducha Świętego (por. Rz 8,10n) i chrześcijanie żyją przez Niego w Chrystusie (por. 1 Kor 12,12-14). Wysuwając zastrzeżenia wobec tezy o kolektywnej osobowości Kościoła, Volf proponuje spojrzenie na Kościół jako na wspólnotę przenikających się wzajemnie podmiotów, której prawzorem jest komunია trynitarna. Duch Święty urzeczywistnia w Kościele fenomen osobowego bycia w Nim – jako obecny w chrześcijanach otwiera ich na siebie samego²⁶. Dlatego trzeba w Kościele widzieć policentryczną wspólnotę oraz policentryczne uczestnictwo wszystkich wiernych w jego życiu zakorzenionym w chrześcijańskim powołaniu i charyzmatkach. Chrześcijanie otrzymują od Ducha Świętego dyspozycję i uzdolnienie do swojej misji. Zmieniają się tylko formy jej urzeczywistniania, tak jak zmieniają się

---

²⁴ Por. Kehl, „Kirche als Institution”, 167n, 190n, 195n; tenże, *Die Kirche*, 400-402. Inną koncepcję podmiotowości Kościoła i w innym kontekście przedstawił H. Mühlen – por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 225-227: „zarówno podmiotowość Kościoła jako całości (osobowa jedność *Totus Christus*), jak i podmiotowość w Kościele obejmująca wszystkich wiernych, ma swe źródło w Duchu Świętym. Z jednej strony Duch Chrystusa nie niszczy osobowości poszczególnych wiernych, lecz je rozwija, jest życiodajnym źródłem realizacji potrójnej misji Chrystusa na miarę obdarowania łaską charyzmatyczną, a równocześnie wprowadza każdego z nich w tak ścisłą osobową relację z Chrystusem, że oznacza ona życie życiem Chrystusa, niepowtarzalne wzajemne trwanie w sobie Chrystusa i chrześcijan właśnie w Duchu, czyli pneumatohagijną inkluzję w Chrystusa” (tamże, 227).

²⁵ Por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 229n.

²⁶ Por. Mirosław Volf, *Trinität und Gemeinschaft: Eine ökumenische Ekklesiologie* (Mainz: Matthias: Grünewald-Verlag oraz Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1996), 179n.

wzewani do niej ludzie i sytuacje, w których żyją. Jedno zadanie w Kościele i w świecie ma swe źródło w chrześcijańskim powołaniu, a rodzaj posługi zależy od otrzymanego w określonym czasie daru Ducha²⁷. Potrzeba zbawczego zaangażowania wszystkich wiernych wynika z faktu, że choć wszyscy posiadają jakieś charyzmaty, nikt nie posiada ich wszystkich. Dlatego życie chrześcijańskie powinna znamionować wzajemność, z której nie można wyłączyć także charyzmatów urzędowych. Wierni, obdarowani urzędem, nie działają bowiem mocą tego ich urzędu, lecz w akcie wykonywania posługi i dlatego ich działanie nie różni się zasadniczo od działania każdego innego członka Kościoła. Nie oznacza to jednak wyeliminowania polaryzacji między posługą *in persona Christi* a wspólnotą, jakkolwiek zostaje ona ujęta decentralistycznie²⁸.

Nie można się całkowicie zgodzić z wszystkimi uwagami Volfa, zwłaszcza z podważeniem przez niego sensowności mówienia o jednym podmiotowym byciu Kościoła. Być może trudniej też jest dostrzec to podmiotowe bycie w ramach interpretacji Kościoła jako komunii. Obowiązuje jednak soborowa zasada stosowania wielu obrazów i metafor, które dopiero łącznie mogą wyrazić prawdę o Kościele. Nie można więc mówić o nim jako o komunii w oderwaniu np. od idei Ciała Chrystusa. „Kościół, rozpatrywany od strony Chrystusa, jest *chrystologiczny*, gdyż jest – w biblijnym znaczeniu tego słowa, Oblubienicą Chrystusa, Jego umiłowanym *vis-a-vis* odbijającym w sobie Jego rzeczywistość; ze względu na jednoczące działanie Ducha jest natomiast *pneumatologiczny* i dlatego też jest Ciałem Chrystusa”²⁹. Wszyscy w tym Ciele „są ze sobą zespoleni tak ściśle, jak powiązane ze sobą życiowymi funkcjami członki jednego ciała i w ten sposób – razem z Chrystusem jako Głową i Duchem Świętym jako Duszą – tworzą jedno Ciało ku chwale Boga Ojca”³⁰. Nierespektowanie tej prawdy powoduje, że wspólnota jego członków rozpada się na jednostki, z których każda powołuje się na otrzymanego przez nią Ducha. Na propozycję Volfa trzeba więc patrzeć w świetle pytania o możliwość wyprowadzania wniosków na zasadzie analogii z perychoretycznego modelu jedności Boskich Osób. Niewątpliwie Trójca Święta stanowi źródło i prawzór Kościoła, który ma być odbiciem komunii trynitarniej, trzeba jednak pamiętać, że kształtu i struktury Kościoła nie można prezentować jako prostego, schematycznego odwzorowania Boskiej komunii. Trzeba jednak podkreślić, że na pewno niektóre elementy koncepcji Volfa są

²⁷ Por. tamże, 215-217.

²⁸ Por. tamże, 221n.

²⁹ Greshake, *Wierzę w Boga Trójjedynego*, 80.

³⁰ Tamże, 57.

kompatybilne z próbami pneumatologicznej interpretacji podmiotowości wiernych i wyraziście ukazują, iż Kościół żyje dynamiką Ducha Świętego, który rozdziela dary „każdemu tak, jak chce” (1 Kor 12,11) oraz decyduje o roli i miejscu każdego wiernego. To On ożywia i kształtuje struktury eklezjalne, a one ujawniają swój charakter pneumatologiczny³¹.

7. PODSUMOWANIE

Komunia wierzących jest ludem złożonym z osób namaszczonych Duchem Świętym. On jest gwarancją jedności tej komunii przy jednoczesnym zachowaniu różnorodności – uniformizm, umasowienie czy indywidualizm nie pochodzą od Niego. Konieczne jest jednak w tym temacie zachowanie rozsądku i precyzji teologicznej, aby charyzmat nie niwelował struktur podtrzymujących jedność. Źródłem i podstawą komunii wiernych jest ten sam Duch, którego Jezus przekazał Kościołowi i dlatego można mówić o Kościele jako kontynuacji namaszczenia i przedłużeniu Pięćdziesiątnicy oraz o zespoleniu Kościoła przez Ducha Świętego w rzeczywistą komunię wiernych.

Struktura instytucjonalna Kościoła jest pneumatohagijna, ponieważ wszyscy jego członkowie zostają obdarowani Duchem Świętym uosabiającym Boską komunę miłości. Mocą wewnętrznego dynamizmu swego bycia na sposób komunii Duch Święty umożliwia i pośredniczy w zaprowadzaniu jedności między wierzącymi – w Nim nie da się żyć poza dialogiem i komuną. Napełnienie Duchem Świętym całego Kościoła i każdego wiernego konkretyzuje się w „zmyśle wiary” i udzielaniu charyzmatów. Osiągnięcie zgody w wierze może się urzeczywistniać tylko w gwarantowanej przez Ducha Świętego dialektyce uprzednio dawanej i stale rozwijającej się społecznej przestrzeni życia wiary. Tożsamość wiary Kościoła jest dynamiczna, a Duch Święty pełni funkcję krytyczną w procesie jej urzeczywistniania, jest podmiotem odnowy eklezjalnej i mocą Ewangelii utrzymuje Kościół w nieustannej młodości.

Duch Święty jednoczy komunę wiernych także przez urzeczywistnianie wielości i komplementarności swoich darów. Charyzmaty wraz ze słowem Bożym, sakramentami i urzędem kościelnym kształtują nierozzerwalną całość – ich wielość nie zagraża jedności komunii – są wspólnototwórcze, a ich różnorodność ubogaca jedność. Bezpośredniość doświadczenia Ducha Świętego i Jego darów w ruchu odnowy charyzmatycznej nie daje jednak podstawy

³¹ Por. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem*, 232-235.

do tworzenia odrębnego Kościoła czy też uważania się za taki w odróżnieniu od Kościołów już istniejących. Z drugiej jednak strony nie wolno jednak lekceważyć interioryzacji wiary i bezpośredniego przeżycia rzeczywistości duchowej, w związku z czym ruch charyzmatyczny ma szansę stawać się zaczynem odrodzenia oraz prowadzić do jedności.

Przez rozdawnictwo charyzmatów Duch Święty urzeczywistnia komunie wzajemnego dopełniania się wiernych. On nie jest zasadą anarchicznej bezkształtności, lecz twórczej mocy Boga. On jest zasadą jedności komunii, wielości, zróżnicowania i nowości, a także katolickości Kościoła. Jedność realizowana przez Niego nie usuwa jednak własnej wartości jednostek, chroni także Kościół przed skostnieniem historycznym lub instytucjonalnym. Wielorakość powodowana przez Ducha nie prowadzi do podziałów, lecz kształtuje żywy organizm Ciała Chrystusa. Podział Kościoła na wyznania jest następstwem grzechu, ale Duch Święty może nawet w takich okolicznościach powodować pojawienie się rzeczywistości zbawczych. Można więc mówić o powszechnej jedności ponad granicami wyznaniowymi jako o następstwie transcendentnego działania uświęcającej mocy Ducha Świętego, który czyni z chrześcijan braterską komunie.

Duch Święty zamieszkuje w wiernych i przyznaje każdemu z nich taką samą godność oraz zobowiązuje wszystkich do wspólnego posłannictwa. Początki instytucjonalizacji Kościoła ukazują, że wiązała się z ona z pentekostalnym doświadczeniem uczniów – Bóg wylał na nich Ducha Chrystusa i za Jego sprawą ukonstytuował Kościół jako komunie. Przekazywany przez Ducha Świętego udział w miłości Ojca i Syna tak zjednoczył obdarowanych, że mógł powstać Kościół także w swej relatywnej samodzielności wobec poszczególnych osób. Duch Święty nie niszczy jednak podmiotowości jednostek, lecz jej strzeże i ją gwarantuje, uzdalniając konkretne osoby do odpowiedzialnego udziału we wszelkich formach życia Kościoła.

Nowsze ujęcia pneumatologicznej interpretacji podmiotowości Kościoła i w Kościele wskazują na Ducha Świętego jako Ożywiciela komunii wierzących. Pomijając dyskusję teologów na temat podmiotowego bycia Kościoła trzeba podkreślić, że wielość używanych w teologii obrazów i metafor dopiero łącznie może wyrazić prawdę o Kościele, który jest chrystologiczny i pneumatologiczny jednocześnie. Niewątpliwie Trójca Święta stanowi źródło i wzór Kościoła, ale jego kształtu i struktury nie można traktować jako bezpośredniego odwzorowania Boskiej komunii. Kościół żyje dynamiką Ducha Świętego, który rozdziela charyzmaty, ożywia i kształtuje struktury eklezjalne, a one razem ujawniają swój charakter pneumatologiczny.

BIBLIOGRAFIA

- Beinert, Wolfgang. „Der Heilige Geist und die Strukturen, Die Spannung von Amt und Charisma in der Kirche”. W: *Wo der Geist des Herrn wirkt, da ist Freiheit*, red. Günter Koch, Josef Pretscher, 83-120. Würzburg: Echter Verlag, 1997.
- Czaja, Andrzej. *Credo in Spiritum Vivificantem. Pneumatologiczna interpretacja Kościoła jako komunii w posoborowej teologii niemieckiej*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003.
- Figura, Michael. „Duch Święty a Kościół”. *Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny* 18(1998), 2: 38-58.
- Ganoczy, Alexandre. „Kirche im Prozeß der pneumatischen Erneuerung”. W: *Glaube im Prozeß. Christsein nach dem II Vaticanum*, red. Elmar Klinger, Klaus Wittstadt, 196-206. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 1984.
- Greshake, Gisbert. *Wierzę w Boga Trójjedynego. Klucz do zrozumienia Trójcy Świętej*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”, 2001.
- Guzowski, Krzysztof. *Duch Dialogujący. To dialegomenon Pneuma. Zarys pneumatologii dialogalnej*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016.
- Hryniewicz, Waclaw. *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1987.
- Jan Paweł II. Encyklika *Ut unum sint* (1995).
- Kasper, Walter. „Der Geist macht lebendig”. *Theologische Meditationen über den Heiligen Geist*. Freiburg: Informationszentrum Berufe der Kirche, 1982.
- Kehl, Medard. *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*. Würzburg: Echter Verlag, 1994³.
- Kehl, Medard. „Kirche als Institution” W: *Handbuch der Fundamentaltheologie*, t. 3: *Traktat Kirche*, red. Walter Kern, Hermann Josef Pottmeyer, Max Seckler, 176-197. Freiburg–Basel–Wien: Herder Verlag, 1986.
- Kodeks Prawa Kanonicznego* (1983).
- Mühlen, Heribert. *Una Mystica Persona. Die Kirche als das Mysterium der heilsgeschichtlichen Identität des Heiligen Geistes in Christus und den Christen: eine Person in vielen Personen*. München–Paderborn–Wien: Herder Verlag, 1968³.
- Pottmeyer, Hermann Josef. „Der eine Geist als Prinzip der Einheit der Kirche in Vielfalt. Auswege aus einer christomonischen Ekklesiologie”. *Pastoral-theologische Informationen* 5(1985): 253-284.
- Ratzinger, Joseph. „Der Heilige Geist als Communio. Zum Verhältnis von Pneumatologie und Spiritualität bei Augustinus”. W: *Erfahrung und Theologie des Heiligen Geistes*, red. Claus Heitmann, Heribert Mühlen, 223-238. Hamburg–München: Kösel Verlag, 1974.
- Schneider, Theodor. „Die dogmatische Begründung der Ekklesiologie nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil”. W: *Kirche. Ursprung und Gegenwart*, red. H. Althaus, 79-118. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 1984.
- Sobór Watykański II. Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus* (1965).
- Sobór Watykański II. Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* (1965).
- Sobór Watykański II. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (1964).
- Sobór Watykański II. Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* (1965).

Volf, Miroslav. *Trinität und Gemeinschaft: Eine ökumenische Ekklesiologie*. Mainz: Matthias: Grünewald-Verlag oraz Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1996.

Willers, Ulrich. „Kościół jako instytucja Ducha Świętego. Tajemnica, którą żyjemy”. *Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny* 9(1989), 2: 27-43.

PNEUMATOLOGICZNE WYMIARY KOMUNII WIERNYCH

Streszczenie

Komunia ludu Bożego jest wspólnotą ludzi zbawionych przez Chrystusa, odrodzonych i namaszczonych Duchem Świętym, który jednoczy ich i zachowuje w różnorodności. Komunia wiernych realizuje się w pneumatologicznej strukturze instytucjonalnej Kościoła. Duch Święty jest źródłem komunijnego bogactwa darów i charyzmatów, które służą komunijnej jedności chrześcijan. Duch Święty jest gwarantem podmiotowości Kościoła i tworzących go poszczególnych wiernych.

Słowa kluczowe: Duch Święty; komunია; jedność; różnorodność; charyzmat.